

İslâm Düşüncesinin 20. Asırda
Yeniden yapılanması

ve

BEDİÜZZAMAN

SAİD NURSÎ

MİLLETLERARASI SEMPOZYUM

Yeni Asya Yayınları

Editör:

Mehmed Paksu

Tercüme :

Arapça

İhsan Kasım es-Sâlihî

Kenan Demirtaş

Doç. Dr. Ahmed Akgündüz

İhsan Atasoy

İngilizce

Ümit Şimşek

Almanca

Rüstem Ülker

Kapak :

YAY Grafik

Dizgi :

Yeni Asya Yayınları A.Ş.

551 32 25

Baskı, Cilt :

Nesil Matbaacılık A.Ş.

551 32 27

İstanbul 1992

ISBN 975-408-194-8

©

Bu eserin yayın hakkı Yeni Asya Yayınları A.Ş.'ye aittir.
Yeni Asya Yayınları'ndan önceden izin alınmaksızın
başkası tarafından yayınlanamaz,
kısmen dahi olsa iktibas edilemez.

Yeni Asya Yayınları

Sanayi Cad. Selvi Sok. No: 5

Yenibosna / İSTANBUL

551 32 25-26-27

EDİB İBRAHİM DEBBAĞ

(Araştırmacı - Yazar- IRAK)

1931'de Irak'ın Musul şehrinde dünyaya geldi. Çeşitli eğitim kurumlarında 29 yıl hocalık yaptı. 1980'de emekliye ayrıldı.

1950'den beri birçok gazete ve dergide makaleleri yayınlanan Edib İbrahim, Irak dışındaki ülkelerde de tanınmış bir edibdir.

1980 yılında Bediüzzaman Said Nursî ve Risale-i Nur Külliyyatını tanıyan Edib İbrahim Debbağ'ın Bediüzzaman'ın hayatı ve fikirleri konusunda yayınlanmış 5 kitabı ve çok sayıda makaleleri bulunmaktadır.

BEDİÜZZAMAN VE İMAN EDEBİYATI

Bediüzzaman, bu asır insanının derdinin iman zaafından ileri geldiğini basiretiyle farkettiler ve sathileşen İslâmî idraki bu temelden başlayarak derinleştirme gereğini duydu ve bu tesbiti üzerine yepyeni bir nesil yetiştirmeye koyuldu. Öyle bir nesil ki, ehl-i dalâlete boyun eğmez, şuurlu, nasıl hareket edeceğini bilen, dünyayı avucuna aldığı halde kalbinde ona yer vermeyen bir nesil...

Biz Araplar zaman ve mekân bakımından uzak olsak da Bediüzzaman Said Nursî'yi tanıma ve anlama bakımından bir cihette daha büyük bir imkânâna sahibiz. Çünkü yüksek bir binanın ihtişamını dışından bakanlar içindekilerden daha iyi görür. İslâm ve imana âşina olan Arapların böylesine büyük bir İslâm mütefekkirini elbette tanıması gerekir. Ben itiraf ediyor ve inanıyorum ki, Bediüzzaman'ın Arapçaya tercüme edilen eserleri kısa bir zamanda teccide susamış insanların ihtiyaçlarına cevap verecek imanî bir fikir kaynağı haline gelecektir.

Böyle büyük bir eser sahibinin şahsiyeti üzerinde durmak gerekir.

12 seneden beri Bediüzzaman'ın risalelerini okuyorum. Bu eserleri iman ve fikir sahasında kendime rehber kabul ettim ve şu neticeye vardım:

Biz öyle bir şahsiyet karşısındayız ki, ruhu iman esrarıyla dolu, kalbi güneş kadar pırıl pırıl, akli iman hakikatları ile alev alev; nefesi, uyumuş ve uyumuş fikirlerimizi uyandıracak kadar güçlü; hitabındaki güzellik celâli isimlere ayna olacak kadar berrak ve müessirdir.

Bediüzzaman'ın bu yüce mertebeye ulaşması, öyle pek kolay olmamıştır. Uzun ruhî ve kalbî seyahatlerden, çetin nefsi mücadelelerden geçerek ulaşmıştır. Rûhî ve fikrî hayatında en mühim dönem noktası, onun kendi nefsiyle giriştiği mücadeleden başarıyla çıkmasıdır. O, bir an bile nefsiyle mücadeleden geri durmadı. O kadar ki, nefsinin "cenaze namazını" kılana kadar bu cihadı devam ettirdi.

Bu mücadeledeki muzafferiyeti neticesinde hak yolu kendisine açılmış ve mânen çöle dönmüş ruhlara hayat vermek, ancak iman âb-ı hayatı ile olacağı ona ilham edilmiştir. İşte bunun üzerine "Eski Said" i maziye gömdü, "Yeni Said" olarak dirilip fanilik toprağını üzerinden attı. Güçlü bir ruh, şaşmaz bir akıl ve yılmaz bir irade ve tükenmez bir gayretle iman kurtarma hizmetine girişti.

Bediüzzaman, bu asır insanının derdinin iman zaafından ileri geldiğini basiretiyle farkettiler ve sathileşen İslâmî idraki bu temelden başlayarak derinleştirme gereğini duydu ve bu tesbiti üzerine yepyeni bir nesil yetiştirmeye koyuldu. Öyle bir nesil ki, ehl-i dalâlete boyun eğmez, şuurlu, nasıl hareket edeceğini bilen, dünyayı avucuna aldığı halde kalbinde ona yer vermeyen bir nesil...

Maddî cihadın harici düşmana karşı olacağını belirten Bediüzzaman, yeri geldiğinde kalem tutan eli ile silâh taşımış cepheye koşmuş, hattâ bu uğurda yaralanıp Ruslara esir düşmüştür. 1917'deki bolşevik ihtilâline kadar bu esarete kalmıştır.

Bediüzzaman Said Nursî *Hutbe-i Şâmiye* isimli eserinde İslâm dünyasının içine düştüğü manevî felâketlerin kaynaklarına işaret etmekte ve çıkış yollarını göstermektedir. Bu manevî hastalıklardan birinin, ümitsizliğin Müslümanlar arasında hayat bulup dirilmesi olduğunu belirtir. Ümitsizliğin her türlü ilerlemeye engel, kanser mikrobu gibi olduğunu ifade ederek Müslümanların ümitvar olmaları gerektiğine işaret eder. Çünkü ümit ve iyimserlik duygusu, Müslümanlar için kuvvet kaynağı, zamanın acı darbelerine karşı koymanın en güçlü bir dayanağıdır. Ümit, hüznün karanlıklarını gideren ve gayb âleminden içimize yağan bir nurdur.

Dikkat edilirse, Risale-i Nurun bütününde Müslümanlara ümit-var olmaları telkin edilir. Nurların nabzı emel ruhuyla atar. Gözleri arkada maziye bakıp İslâmiyeti bırakanlara şöyle hitap eder.

“İşte ey iki hayatın ruhu hükmünde olan İslâmiyeti bırakan iki ayaklı mezar-ı müteharrik bedbahtlar! Gelen neslin kapısında durmayınız. Mezar sizi bekliyor, çekiliniz. Tâ ki, hakikat-i İslâmiyeyi hakkıyla kâinat üzerinde temevvüçsaz edecek olan nesl-i cedid gelsin!”¹

Felaket asrının adamı

Bediüzzaman, Barla'da kendini iki ayrı gurbetin içinde bulur. Biri İslâmın başına gelen felâketlerin gurbeti; diğeri de bizzat kendisinin bütün yakınlarından ve dostlarından uzak kaldığı gurbet. Evet, Bediüzzaman bu gurbetler içinde yalnız, kimsesiz, tesellisiz; ne sığınacak bir yer, ne de kendini bağrına basacak bir yuva vardır. Acı ve elîm bir gurbeti bütün ruhunda hisseder.

Dünya ona kapılarını kapamıştır. Zaman ona sırtını çevirmiştir. O da dünyayı bırakıp âhirete yönelmiştir.

Bediüzzaman, İslâmiyetin gurbete düştüğü bir zamanda geldi. İslâmiyet adına her şeyin silinmek istendiği karanlık bir devirde, çorak bir zeminde vazife başına geçti. O, bu gerçeği şu ifadelerle dile getirir ve o karanlıklar arasından yine ümidi haykırır.

“Ne yapayım, acele ettim, kışta geldim, sizler cennetâsâ bir baharda geleceksiniz. Şimdi ekilen nur tohumları zemininizde çiçek açacaktır. Biz, hizmetimizin ücreti olarak sizden şunu bekliyoruz ki, mazi kıt'asına geçmek için geldiğiniz vakit, mezarımıza uğrayınız. O bahar hediyelerinden bir kaç tanesini medresemın mezar taşı denilen ve kemiklerimizi misafir eden ve Horhor toprağının kapıcısı olan kal'anın başına takınız, kapıcıya tembih edeceğiz, bizi çağırınız. Mezarımızdan 'Henîen Leküm' sadasını işiteceksiniz.”²

Bediüzzaman hüznün her rengini tatmış, her türlü elem ve keder gömleğini giymiş, fakat halini kimseye şikâyet etmemiştir. İçinde yarıdağlar kaynamasına rağmen, dışında sükûnet hâkimdi. O kendisini düşünmekten vazgeçmiş, İslâmın elemeleriyle inliyordu. Huşû için-

de Rabbine yönelmiş, korkaklığı ayaklar altına almıştı. Aç canavara yakın olmanın, merhametini değil, iştihasını kabartacağını biliyordu. Onun için bir defa olsun zalimlere boyun eğmemiştir.

O Barla gibi ıssız bir köyde, yokluğa ve ölüme terk edilmiş bir halde, bütün benliğiyle Rabbine yöneldi. Böylece Rabbinin kendisine ihsan ettiği enerjiyi—ki bu bir ilâhi vergidir, Allah onu seçilmiş insanlara verir—ortaya koymaya başladı. Bu potansiyel güç, iman gücüdür ve Risale-i Nurlar bu eşsiz iman gücünün meyveleri olarak meydana gelmiştir.

Bediüzzaman gibi şahsiyetler cemiyet içinde kısa zamanda bir odak noktası haline gelirler. Nitekim çok geçmeden insanlar onun etrafında halkalanmaya; yazdığı eserleri okuyup yazmaya, onlarla yeniden hayatlanmaya, canlanıp dirilmeye, risaleleri muhtaç gönüllere ulaştırmaya başlamışlardı.

Risale-i Nurun mahiyeti, gayesi ve ağırlık merkezi nedir? Biraz da bu konu üzerinde duralım:

Risale-i Nurun mahiyeti ve gayesi

Bu soruların en kısa ve kestirme cevabı insandır, diyebiliriz. Risale-i Nur insanı ele alıyor, insana hitap ediyor ve ona, en az âhireti kadar içinde yaşadığı âlemin de hârikalarla dolu olduğunu gösteriyor. Çünkü insanlar doğup büyüdükleri dünyayı ülfet ve alışkanlık gözlüğüyle perdelenmiş olarak görüyorlar. Bu ülfet sebebiyle kör olan basiret, insana eşyanın mahiyetini ve gayesini göstermiyor. İşte Bediüzzaman Said Nursî evvelâ insanın gözünden bu ülfet perdesini kaldırmakla işe başlıyor.

Dünya vardır, onu nasıl aklımız ve duyularımızla hissediyorsak, âhiret de öylece vardır. Onun varlığı dünyanın varlığı kadar kesindir. Risale-i Nur bu basireti veriyor.

İnsan kâinatın bir hülâsasıdır. Bu sebeple Risale-i Nur, insanı muhatap almıştır. Dünya, fâniliğiyle bir kışır, kabuktur, değersizdir. Fakat insanın ebediliğine bir geçit ve köprü teşkil etmesi, âhiretin fidanlık tarlası olması ve ilâhî isimleri aksettiren bir ayna olması cihetiyle önemlidir. Bu yüzden insanın gözünü bu fani hayattan ebedî âhiret hayatına çevirmekte ve onu kaybedip kazanma meselesinin ise

dünyadaki her şeyden daha ehemmiyetli bir mesele olduğunu işaretlemektedir. O, içimizdeki ebed sesinin ve ebedî yaşama arzusunun âhiretin varlığına en büyük delil teşkil ettiğini belirtmektedir. Evet, insan yokluğa razı olamaz. Dünya, beka isteyen insan ruhuna bir hapisanedir, bir gurbet diyarıdır. Bu yüzden insan, içten içe gerçek vatanına hasret duyar.

Âhiret âleminin bu âleme uzantıları vardır. Bunlar insanda tezahür eder. İnsan maddî ve manevî unsurlarıyla görünen ve görünmeyen âlemlerin bir haritası olur. Onun cüzî varlığı, mutlak varlığa, ilmi, mutlak bir ilme, cüzî kudreti, mutlak kudrete, cüzî iradesi mutlak ve muhit bir iradeye delâlet eder. Evet, insanda bulunan bütün cüz'î sıfatlar gayb âlemindeki mutlak olan şeylere delâlet eder.

Bütün varlıklarda bir tekâmül kanunu hükmeder. Madem ki, insan bütün varlıkların en üstünüdür; elbette onun cüz'îlikten kurtulup küllî bir hayata, ebedî bir âleme gitmesi onun en büyük gayesidir. İşte Bediüzzaman bu gurbet diyarından insanı hep bu asıl gayesine yönlendirmektedir.

Bunun için gayb âlemlerinin kapısı olan Kur'ân'ı sunmakta, bize o kapıdan nurânî ipler uzatmaktadır. Böylece insanları sonsuz âlemlerin derinliklerine çekmektedir. Bediüzzaman "Bâkiye mütevecih olan şey, bekanın cilvesine mazhar olur" diyerek bu yolu göstermektedir.

Gayb âleminin canlı ve cansız varlıklar üzerinde sınırsız tecellileri vardır. Bu tecelliler tekvînî kanunlar halinde cereyan eder. Onun gibi Kelâm sıfatının bir tecellisi olarak da Peygamberimizin (a.s.m.) kalbine Kur'ân-ı Kerim inmiştir. Diğer ilâhî sıfatlardan Kudret, Hikmet, İrade, İlim ve Hayatın da kâinat kalbinde tecellisi vardır. Âlemler eşyada sessizce iş gören bu tekvini şeriata teslim olmuştur. İnsanlar her iki şeriata uymakla maddeten ve mânen terakki ederler. Bunun için Müslüman kâinatı incelemeye ihtimam gösterir. Kâinattaki ilâhî kanunların inceliklerine inerek sırlarını keşfetmesi de aynı zamanda onun imanî vecibelerinden biridir. Müslümanın kâinat bilgisi ne kadar az olursa, Rabbi hakkında bilgisi de o kadar az ve zayıf olur. Bediüzzaman'ın işaret ettiği gibi, her Müslüman tekvînî şeriatan da haberdar olmalıdır. Kelâm-ı ilâhî ile kâinattaki ilâhî kanunlar bir Müslümanın birbirinden ayırmadan beraber mütalâa etmesi gereken ilimler cümlesindedir.

İslâm medeniyeti, işte bu her iki şeriatın Müslümanın akıl ve vicdanında aksiyon haline dönüşmesiyle vücut bulabilir.

Bilindiği gibi, bugün İslâm âlemi medeniyet yönünden kış mevsimini yaşıyor. İslâm düşüncesi eski canlılığını kaybetmiş, bir rahavet dönemine girmiştir. Hattâ denilebilir ki, kendisine meydan okuyanlara, kendisini itip kakanlara cevap veremeyecek bir duruma düşmüştür. Böylece imanî hayatımız yozlaşmış, hattâ tehlikeye düşmüştür.

İşte Risale-i Nurun önemi bu noktadan ileri geliyor. Kaybolan değerleri yeniden keşfetmeye, kapalı fikir kapılarını açacak anahtarları bulmaya, iman hayatımızı canlandırmaya, nazarları keskinleştirip hayal ufkumuzu ebediyete sevk etmeye çalışıyor.

İşte beklenen İslâm medeniyeti Bediüzzaman'ın ektiği bu fikir ve iman tohumları üzerinde yeşerecektir. Çünkü Risale-i Nur müsbet ilimle iman, diğer tabirle tekvinî şeriatla kelâmî şeriatı kaynaştırmıştır. İslâm tarihinde müjdelenen en büyük medeniyet hamlesi bunun neticesinde gerçekleşecektir.

Celâl ve Cemâl tecellileri

Bediüzzaman, İlahî terbiyeden mahrum olan aklın, eşyanın ve kâinatın hakikatlarını kavramaktan uzak olduğu görüşündedir. O, iman nuruyla aydınlanmış, Kur'an güneşiyle parlamış bir akıl ve basiretle ancak İslâm medeniyetinin kurulabileceği kanaatindedir. Bu medeniyetin iki temeli vardır: Celâl ve Cemal. Cemal bu medeniyetin ruhu, celâl bedeni hükmündedir. Cemal o medeniyetin bahçesi, celâl da surlarıdır. Cemal, hakikattir, adalettir, hayırdır, güzelliştir, rahmettir, sıdktır, şeref ve fazilettir, bütün güzel sıfatlardır; Celâl ise bu değerleri tahripten koruyacak kalkandır, kılıçtır.

Bediüzzaman Hazretleri 30. Lem'a olan "İsm-i Âzam Risalesi"nde gerek insan üzerinde ve gerekse dünya ve kâinat üzerinde tecelli eden Esmâ-i Hüsnânın cilvelerini, işleyişlerini ve eserlerini açıklamaktadır. Cenab-ı Hakkın Cemil ve Celil isimlerinin tesirlerine işaret etmektedir. Cenab-ı Hak Cemîldir. Her bir eserde, her bir şekil ve sûrette cemalinin renklerini tazelerdir. Celîldir; azamet ve heybeti altında her varlık dehşete düşer.

Risale-i Nur, işte bu celâlî ve cemalî isimlerin tecellisi ve hende-

sesiyle kâinatın özünden süzölmüş hakikatlerdir. Satırlarında ve sayfalarında celâl ve cemal kol koladır. Bazan bu eserler manâ güzelliğinin feyziyle bir şelâle gibi çağlar. Kendinizi şair ruhlu büyük bir edibin karşısında bulursunuz. Bazan celâlin ihtişamı sizi kuşatır ve kalbinizi sarsar. Sizi hayret secdesine götürür. Risale-i Nurun sayfalarını çevirdikçe şiddet içinde rikkat, kuvvet içinde şefkat, izzet içinde rahmet, azamet içinde tevazu, salâbet içinde lütuf, kalb içinde akıl, akıl içinde de kalbi görürsünüz... Said Nursî'nin kalbinin vecd içinde inlediğini hissederek ve Allah'tan uzak kalmanın ızdırabı içinde kıvranan insanlığın felâketi için hüznü dolu gözyaşı döktüğünü sezersiniz.

Said Nursi, âhiretin korkunç âkibetlerini işlerken bile asıl vazifesini ihmal etmez, insanlara, korkutmadan önce Allah'ı sevmeyi öğretir. Yani önce cemâlî sergiler, sonra celâlî...

Risale-i Nur kuracağı medeniyetin temelini Celâl ve Cemâl esasları üzerine atar. Buna göre bir insan modeli ve örnek Müslüman yapısı örer. Bu insan, yüksek fikirli insanlar sırasına girer ve medeniyeti bu insanların omuzuna tevdi eder.

Celâlin şefkati "ene"nin kibir, ucub ve isyanını yok eder. Celâlin heybeti ile 'ene' düşmanlarına boyun eğmekten, tezellülden ve ümitsizlikten kurtulur. Cemal bizi fikre, adalete, hakka, fazilete ve mes'uliyete sevkeder; Celâl ise içimizden güçlü bir kaynak fişkırmasına sebep olur. Pısrıklıktan, korkaklıktan kurtarıp cesaret, hamiyet ve fedakârlığı aşılar.

Çağdaş insanda "ene", çözüme yanaşmayan muamma vafını koruyor. "Ene"nin isyanı, insanlığın mâneviyatını bir mikrop gibi kemiriyor.

Filozoflar onun tedavisine çabalyor, ahlâkçılar ve eğitimciler, ona güzel bir şekil vermeye çalışıyor. Fakat ne yazık ki, bu sahada arzulanırlarına bir türlü ulaşamıyorlar.

Risale-i Nurun takdim ettiği Celâl ve Cemal karışımı terbiye ve irşat metodu ise, ona en güzel bir tedavi reçetesi sunuyor. "Ene" tedavi edilmezse, insanlığın içine sürükleneyeği buhranlara dünya hazır olsun. Çünkü şerhlerin kaynağı "ene"dir.

"Ene" iman güneşi ve islâmiyet suyu ile terbiye edilirse o zaman bütün İlâhî isimleri aksettiren bir ayna olur. Herkesin nefsi bir ayna olur, mü'min kardeşler kendilerini bu aynanın nurânî akislerinde bu-

lurlar. "Mü'min, mü'minin aynasıdır" hadis-i şerifi bu mânâya işaret eder. Bediüzzaman, kâinattaki zıtlıklara şöyle işaret eder: Gündüz içinde gece karanlığı gizlidir. Gece kanatları altında gündüzün aydınlığı saklıdır. Kışın soğuk karı altında baharın çiçekleri saklıdır. Her zayıf, içinde gücünün çekirdeğini saklar. Her güçlü de zayıflığın tohumunu gizler. Bediüzzaman zayıfların teslim olmamalarını, zayıflıkları içinde kuvvetin saklı bulunduğunu ve kuvveti geliştirmelerini teşvik eder.

Güçlülere de güçleriyle gurura düşmemelerini, çünkü güçlerinin içinde kendilerini felâketin kucağına atacak bir za'f bulunduğunu ihtar eder. Şer zannettiğimiz çok şeyin de çok hayırları netice verdiği ifade eder.

Bediüzzaman Said Nursî, gerek İslâm tarihinde cereyan etmiş ve gerekse bugün ve yarın olacak hâdiseleri bu esaslar açısından açıklamaya çalışır. Zâhiren elemli görünen hâdiselerin altındaki hayırları ve hikmetleri nazara verir.

Hattâ bu açıdan bakarak bâtil mezheplerin içinde bile bir hakikat tanesi bulunduğuna işaret eder. O bâtil mezheplerin tabileri bu hak nokta sebebiyle o mezhebin peşine takıldılar. Bir hakikat araştırmacısına bu konuda yaptığı nasihat mânîdardır:

"Ey tâlib-i hakikat! Maziye, hem musibet; müstakbel ve mâsiyet ayrı görür şeriat. Maziye mesaibe nazar olur kadere, Söz olur Ceberiyeye. Müstakbel ve maâsi, nazar olur teklife, söz olur i'tizale, i'tizal ile Cebir şurada barışırlar. Şu bâtil mezheplerde birer dane-i hakikat mevcut, münderiçtir. Mahsus mahalli vardır, bâtil olan tamimdir." ³

Kader üzerinde çok çeşitli fikirler söylenmiş olsa bile kader hayatın tuzudur, yokluğunda hayatın tadı kaçır. Kaderin süprizleri olmasa, hayat monotonlaşır, hayatın dünü, bugünü, yarını birbirine benzer, usandırıcı olur. Böylece insan zamana karşı bilgisini yitirir. İstikbalin endişeli bekleyişinden gelen canlı haleti kaybeder.

İki medeniyet

Bediüzzaman "Yeni Said" dönemine girdiğinde, İslâmiyet bugün cüz'î bir mücadele, mevzii bir hadiseyle değil, büyük bir kültür

ve medeniyet savaşı ile karşı karşıya olduğunu idrak etmişti. Medeniyetin zirvesine çıkan Avrupanın İslâmiyetle hâmile olduğunu ve günün birinde onu doğuracağı müjdesini vermiştir.

Bugün İslâm medeniyetinin karşısında yer alan Avrupa, sanki Doğuda bir nur görerek kendi ehline mânen şöyle seslenmektedir: "Bekleyiniz! bir nur görüyorum, belki ondan size bir parça getirir veya onunla yolumu aydınlatırım."

Evet, Avrupa bu nurdan avuçlar dolusu alacak, İslâm medeniyeti bu nurla aydınlanacaktır. Sonra kapılarımızdan içeri girip bize geldiğinde güzelliği ve edasıyla gözlerimizi kamaştıracaktır.

Evet, acaba tarih tekerrür eder de putperestlik içinde boğulan Avrupa tekrar tevhid dinine döner mi? Bu bize Bediüzzaman'ın müjdesidir. Ona göre, âhirzamanda İsa Aleyhisselâm gökten nâzil olup gelmesini Hıristiyanlığın Hak dine inkılâp edip tâbi olması şeklinde yorumlamıştır.

Medeniyetleri parlak zirvelere doğru din sevkeder. Zamanla medeniyetler güç kazandıkça devreye akıl girer, akıl her şeyi hâkimiyeti altına alır. Sonunda insanı İlählaştırır. Bu devreyi atlatan medeniyet güneşi sönmeye yüz tutar, zevale meyleder. Akıl tahtını terk ederek yerini hissiyata bırakır. Bir zamanlar emrinde hizmet ettirdiği hissiyatın emrine girer.

Medeniyet hakkında yaptığımız bu değerlendirmeler, birbirinden kesin hatlarla ayrılmaz. Her devirde bir özellik galip olur, diğerleri ona tâbi durumda bulunur.

Günümüz Batı medeniyetini kaplayan hissiyat, akli hâkimiyeti altına alarak duyguları patlama noktasına getirdi. Bu merhalede medeniyet eserleri ortaya çıktı. Ancak, bu eserler, kalbin sıcaklığından, dinin letâfetinden mahrum olarak doğdu. Dinden uzak medeniyet şehvî duyguları kamçıladi.

Bediüzzaman'ın hissiyat hakkındaki görüşü, hissiyatı bütünüyle bir hastalık görüp, insanı ona ulaştırmamak düşüncesinde olanlardan farklıdır. Bediüzzaman'ın nazarında his ve şuur, kâinattan süzölmüş bir hülâsadır. Bu hisleri öldürmek veya vazifelerinden alıkoymak insan fitratına aykırıdır. Bediüzzaman bu hisleri kökünden söküp atmak yerine, onları ıslâh etmeyi ve onları faydalı istikametlere sevk etmeyi tavsiye eder. Hattâ duygular terbiye edilirse, marifetullahta çok

mühim birer vasıta haline gelebilirler. Nitekim insanda hiçbir duygu ve lâtife yoktur ki, yerinde kullanılır, istikamete sevk edilirse Allah'a ulaştırmasın. Bunun içindir ki, akıl, kalb, göz, kulak gibi duygulara Kur'ân hitap etmekte, onların dünyada mükellef oldukları gibi, âhirette de mes'ul tutulacakları belirtilmektedir.

İslâm medeniyeti bir bütündür, inançla başlar, inançla yükselir. Bu medeniyetin gelişmesi sırasında akıl ve kalb beraber omuz omuz bulunurlar. Peygamberler de mucizelerini hissedilen ve görülen varlıklardan getirirler. Kevnî kanunları ihtiyaç anında kıran mucizeler, kâinatın ve kanunların yalnız Allah'ın kudret ve iradesine boyun eğdiklerini ispat ederler. Bediüzzaman'da geçmiş peygamberlere ait bazı mucizelerin bir diğer boyutu daha vardır. O da bu mucizelerin insanlığın maddi terakkisinin en uç noktalarına işaret ettikleri hususudur. Buna Kur'ân'ın peygamberlerin mucizeleri vasıtasıyla insanları teşvik ettiğini belirtir. Mucizeler Allah'ın "Kün" emri ile meydana gelir, halbuki insanlar ilimle çalışarak zamanla onlara ulaşmaya gayret eder. Bu bakımdan ilim elde etmek her şeyden önce mü'minlere bir vecibedir. Yabancıların elinde bulunan ilmi almanın ve geliştirmenin zamanı gelmiş ve geçmektedir. Müslümanlar buna su ve havaya muhtaç oldukları kadar muhtaçtırlar. İlâhî vahiy olan Kur'ân'a Müslümanlar nasıl şevk ile sarılıyorsa, aynı şekilde ilme de sarılmalıdırlar. Çünkü her ikisi de Allah'ın eseri, onun sıfatlarından gelmiş kanunlar bütünüdür.

Kâinata bir bakış açısı

Hayattaki İlâhî musikinin nağmeleriyle insan arasındaki bağı Bediüzzaman kadar hisseden ve kuranlar azdır. Bediüzzaman bu dakik besteyi müşahede edip kaydetmeye muvaffak olmuş nâdir mütefekkirlerdendir. Bediüzzaman'ın eserlerini okuyanlar, zahmet çekmeden kâinat ile insan kalbi arasındaki bağı görebilirler. Hattâ dikkat ettiklerinde insanın kâinatın küçültülmüş bir nüshası olduğunu farkederler. Kâinat ile insanın vicdanında sevgi, yardımlaşma ve tesanüt nağmeleri yankılanır. Bediüzzaman iman yolculuğunda ilerlerken, kâinatın fitrî olarak, insanın da şuûrî olarak yaptığı ibadeti Cenab-ı Hakka takdim eder. Bu hakikatı şu şekilde beyan eder:

“Evet, şu kâinatta insan bir fihriste-i câmia olduğundan, insanın kalbi binler âlemin harita-i mâneviyesi hükmündedir. Evet, insanın kafasındaki dimağı, hadsiz telsiz telgraf ve telefonların santral denilen merkezi misillü, kâinatın bir nevi merkez-i mânevisi olduğunu gösteren hadsiz fûnun ve ulûm-u beşeriye olduğu gibi insanın mahiyetindeki kalbi dahi, hadsiz hakaik-i kâinatın mazharı, medarı, çekirdeği olduğunu, had ve hesaba gelmeyen ehl-i velâyetin yazdıkları milyonlarla nûranî kitaplar gösteriyorlar.”⁴

Said Nursî eşsiz tecrübesiyle kâinata yep yeni bir bakış açısı getiriyor. Bu bakış açısı, edebiyatçılara, kalem erbabına ve fikir sahiplerine devamlı sûrette kaynayan gür bir pınar oluyor. İman edebiyatını zenginleştiriyor ve ona yeni boyutlar kazandırıyor. Bir yandan göklerle tırmanıyor, diğer yandan yerin derinliklerine kök salıyor. Çünkü o, bu zamanda insan fikrinin, kâinatla çok yakından alakadar olduğunu biliyor.

Vicdanı, asaletinden bir şey kaybettirmeden terbiye etmek ve ona yol gösterebilmek Müslüman düşünürlerin üzerinde çok durdukları bir konudur. Fakat bu konuda muvaffak olanlar pek azdır. Said Nursî, bu asırda bozulan vicdanı tamir etmekte muvaffak olmuştur. İnsanları bu asrın dışına çıkarmadan, kalbiyle, ruhuyla, akıyla bu asırda tutarak ona hitap ediyor. Sorumluluklardan kurtulmak için cemiyetin dışına çıkarmıyor.

İnsan hayatı mukaddestir. Bu kudsiyet, hayatı veren Allah'tan gelmektedir. İnsan buna inandığı zaman elbette üzerinde titreyecek, hayatını kirletmeyecek, zayi etmeyecektir. Sıkıntılar sebebiyle onu üzerinde ağır bir yük olarak gördüğünde ondan kurtulmak istemeyecek, ona en yüksek fiyatı veren Allah'ın hizmetine sunacaktır.

Bediüzzaman hayatın kıymetini belirtirken diyor ki: “Hayat, bu kâinattan süzölmüş bir hülâsadır ve şuur ve his dahi hayattan süzölmüş, hayatın bir hülâsasıdır.”

Hayat kâinatın özlü bir parçası olduğuna göre, kâinatı tanımazsak hayatı da tanıyamayız. İlim bize eşyanın boyutlarını sadece nisbi olarak tanıtıyor. İlim, eşyanın hakikatını hâlâ tam olarak keşfedebilmiş değildir. Eli her yere uzandığı halde, hâlâ kesin bir neticeye ulaşamamıştır. Bu durum daha çok teori plânında kalıyor.

Bunun yanında insan, mutlak hakikata ulaşmak ve gerçeği bulmak için çalışmaktadır. Mutlak gerçeğe yönelmek sanılması ki, akli meseleleri bir kenara itmek demektir. Mutlak gerçeğe akıl ve mantığı bir kenara itip ulaşılmaz. Kâinatın ötesine sırf hayalle yapılan seyahatle de mutlak gerçek bulunmaz. Çünkü hiçbir dinî hakikat yoktur ki, akıl ve mantığın esaslarına uygun olmasın. Tersine, akli meselelerin derununa inildiğinde orada dini buluruz. Vicdana hitap eden âlimler, genellikle en ince akli delilleri ortaya koymuşlardır. Gazalî, Said Nursî ve benzerlerinde olduğu gibi.

Özetle; tahrif edilmemiş bir din akli bir dindir, akla ve mantığa asla ters gelen meselesi olmaz. Kelâm ilmi, modern çağ öncesinde İslâmın akıllaştırılma çalışmasının bir merhalesidir. Ancak, bu modern ilim asrında, geçmiş asrın ilm-i kelâm çalışmaları kifayetsiz kalmaktadır. Bediüzzaman Said Nursî bu boşluğu görmüş ve kelâmı bu asra uygun bir şekilde ortaya koymuştur. Bu mazhariyet Bediüzzaman Said Nursî'ye nasip olmuştur. O, akıl ve mantığa uzak gibi görünen meselelerde bile en yüksek akıl ve mantık ölçülerini vadediyor. Ve meseleleri öylesine ulvileştiriyor ki, şair ruhluları bile ihtizaza getiriyor.

*Sözler'*den âdeta hayat fışkırıyor. Kâinatın İlâhî nağmeleri dinliyor. İmanı gurbette kalmış gönüller en güzel teselliye, vuslatı onda buluyor.

Son olarak size Said Nursî'nin manevî nidasıyla seslenmek istiyorum:

“Ey Müslüman! Kalk, üzerindeki ölü toprağını at, yeni bir genç Said olarak diril, hayatın içine gir! İmanı muhtaç gönüllere yetiştir.”

DİPNOTLAR:

1. Bediüzzaman Said Nursî. *Münazarat*, s. 41.
2. A.g.e., s. 39
4. Bediüzzaman Said Nursî. *Sözler*, s. 662
5. Bediüzzaman Said Nursî. *Mektubat*, s. 415.